

[Knihovní zákon: komentář \[1\]](#)

Autor:

- [MATUŠÍK, Zdeněk](#) [2]

Číslo:

- [2019, ročník 28, číslo 1](#) [3]

Rubrika:

- [Recenze](#) [4]

Klíčová slova:

- [knihovní zákon](#) [5]

DANIELISOVÁ, Tereza. *Knihovní zákon: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2018. xii, 89 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-156-1 (tištěná verze) a 978-80-7598-157-8 (e-kniha).

V závěru roku 2018 vydalo nakladatelství odborné literatury Wolters Kluwer, k jehož primárním oblastem specializace náleží právo, komentář k zákonu č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovnímu zákonu). Jde o první komentář k tomuto zákonu. Podtitulu publikace by patrně slušela úprava na „Praktický komentář“ – je koncipován především se zřetelem na praktické potřeby správy a provozu knihoven, ale neváhá vyjádřit se k některým momentům znění zákona i z hlediska právní doktríny. Autorka uvádí a vykládá prováděcí předpisy i další normativní, metodické, programové a koncepční materiály vlády a Ministerstva kultury v průběhu let navazující na knihovní zákon či s ním související, dílem i v historické dimenzi. Zařazuje užitečné odkazy a výklady souvislostí s jinými zákony a právními předpisy. Pro knihovníky, kteří řeší složitější situace a problémy, ale i pro studující obor knihovnictví jsou zařazeny odkazy na literaturu (zejména článkovou, ale i knižní), jakož i na judikaturu.

Chtěl bych obrátit pozornost čtenářů Bulletinu SKIP na několik momentů, které pro ně mohou být užitečné. A chtěl bych se také zabývat několika problémy, kde považuji za potřebné autorčin komentář doplnit či s ním přímo nesouhlasit.

Působení knihoven přístupných veřejnosti a zejména těch, pro které se v knihovnictví v mezinárodním měřítku vžil pojem „veřejná knihovna“, je úzce spjato s odpovědností státu a veřejné správy za vytvoření podmínek pro naplnění základních lidských a občanských práv v demokratické společnosti zakotvených v ústavě a Listině základních práv a svobod: práva na informace, na vzdělání i na přístup ke kulturnímu bohatství. Tuto souvislost autorka náležitě podtrhuje.

Autorka věnuje náležitou pozornost vymezením základních pojmů knihovního zákona, jak jsou v něm obsaženy.

Upozorňuje, že jakkoli zákon opakovaně „knihovnu“ personifikuje¹ (znění je formulováno tak, jako by původcem úkonů byla knihovna), ta ve smyslu knihovního zákona osobou jako taková není; poskytovatelem služeb je vždy provozovatel knihovny (hypoteticky, podle litery zákona, případně i fyzická osoba, v reálném životě jen právnická osoba). K problematice dikce zákona vymezující způsob poskytování služeb se dostaneme dále.

Jistý problém představuje vymezení pojmu knihovní dokument, kterým podle ustanovení § 2 písm. b) je „informační pramen, evidovaný jako samostatná jednotka knihovního fondu knihovny“. Autorka poukazuje na problémy spjaté s takovýmto vymezením. Je skutečností, že ani ve spojení s ustanovením § 16 odst. 1 není zcela jasné, zda onou „samostatnou jednotkou“ má být jedinečná publikace (ta může být složena z více částí – nosičů), nebo jedinečný nosič obsahu, a to ať v dělení na hmotnou a nehmotnou podobu, nebo s omezením jen na hmotnou podobu. (Oproti autorčině poznámce, že použití pojmu „knižní jednotka“ [ve smyslu jedinečného nosiče obsahu] by mohlo představovat problém, neboť se používá i ve vztahu k jinému objektu půjčovanému v knihovnách než nositeli informačního obsahu [např. k obalu, čtečce – oproti „informačnímu prameni“, jak se uvádí v definici], si dovoluji poznamenat, že právě vztažení definovaného předmětu k informačnímu obsahu by takové další knihovní jednotky z působnosti knihovního zákona vyloučilo.) Je třeba ještě doplnit, že při vztažení pojmu pouze na hmotnou podobu by bylo třeba *de lege lata* vzhledem k potřebám praxe definovat knihovní dokument v nehmotné podobě. To fakticky vyplývá i z výkladu pojmu knihovní fond.

Autorka oprávněně poukazuje na problematičnost definice knihovního fondu. Ta by jistě mohla bez větších problémů sloužit jako heslo ve slovníku (jako charakteristika obvyklého stavu), ale v knihovnách registrovaných v evidenci Ministerstva kultury by se nepochybně našly soubory knihovních dokumentů, jež postrádají jeden či nikoli jen jeden z uvedených znaků, aniž přestávají formálně být knihovním fondem.²

Ve výkladu pojmu meziknihovní služby [§ 2 písm. d)] postrádám moment analogický autorčinu upozornění u pojmu knihovna (k odlišení pojmů provozovatel a knihovna), a to právě proto, že takové objasnění by podstatně přispělo k položení základu správného výkladu obsahu ustanovení § 14: uživatelem meziknihovních služeb je totiž provozovatel žádající knihovny, nikoli uživatel („čtenář“) této knihovny. V tomto smyslu může být matoucí, pokud se ve výkladu používá pojem uživatel (pro něhož má být obsah žádající knihovnou zprostředkován) bez náležitého uvedení jeho postavení v celém procesu, takže může vzniknout mylný dojem, jako by uživatelem meziknihovních služeb ve smyslu knihovního zákona měl být právě on.

U komentáře k pojmu konzervační fond [§ 2 písm. f)] jen poznamenejme, že novela tří zákonů, jež se získávání dokumentů pro konzervační fond dotýkají, je obsažena v legislativním plánu Ministerstva kultury na letošní rok a že se přijetí odpovídající zákonné normy vskutku rýsuje.

Pokud jde o komentář k § 3 – Systém knihoven, zastavil bych se jen u poznámky o počtu knihoven na jednoho obyvatele. V mezinárodní elektronické komunikaci se objevil názor, že nejhustší síť knihoven na jednoho obyvatele je v Estonsku. Nicméně při bližším pohledu se jeví, že blíže pravdě je informace uváděná v komentáři, dokonce snad s tím, že ji lze vztáhnout na globální rozměr³. Rekordy a honba za nimi jistě nejsou v naší práci důležité, ale třeba se někdo z knihovníků podívá na věc ze zajímavosti blíže.

Paragraf 4 je nadepsán *Veřejné knihovnické a informační služby* a nepochybně představuje jádro knihovního zákona. Autorka mu v komentáři věnuje tomu odpovídající pozornost. K výkladům jednotlivých ustanovení si dovoluji uvést několik poznámek.

Komentář k ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) názorně rozebírá nejčastější druh knihovnických služeb (snad to stále platí alespoň ve vztahu k veřejným knihovnám) – zpřístupňování knihovních dokumentů, ať už jsou (samozřejmě převážně) součástí vlastního knihovního fondu nebo jsou vypůjčeny či jinak získány z fondu jiné knihovny.⁴ Autorka věnuje náležitou pozornost zpřístupňování netištěných dokumentů (pojem je můj). K jejímu uvedení posunu ve vztahu k „e-půjčování“ odkazem na rozsudek Soudního dvora Evropské unie budiž dodáno, že toto rozhodnutí ovšem zůstává v reálném životě meritorně prázdny...

Vhodně se uvádí, že volná díla lze zpřístupňovat i prostřednictvím internetu. Je ovšem třeba vzít v úvahu, že obsahem publikace – knihovního dokumentu velmi často, ne-li zpravidla, bývá více děl, než je obsaženo v (starších) bibliografických záznamech, kde se běžně uvádí jen autor literárního díla. Na obsahu publikace se ovšem obvykle podílí i autoři předmluvy, doslovu, ilustrace, obálky; nelze opominout ani to, že i typografická úprava bývá autorským dílem. Na druhé straně

v současnosti jsou mnohé publikace nadací, spolků, škol aj. vydávány pod veřejnou licenci (například Creative Commons), vystavení na otevřeném internetu podle svého konkrétního znění rovněž mohou umožňovat. Obecní kroniky patří k úředním dílům – a ty nepožívají ochrany autorského zákona; z tohoto hlediska tedy nic nebrání jejich vystavení. A knihovny mohou oprávnění k vystavení publikace řekněme regionálního dosahu na otevřeném internetu také cíleně vyjednat (tj. získat pro to licenci), podle nositele práv ať s místním úřadem či autory – zejména po rozebrání jejího nákladu.

K výkladu ustanovení § 4 odst. 1 písm. d) (povinnost zajistit uživatelům přístup k informacím na internetu, k nimž má knihovna bezplatný přístup), ve spojení s ustanovením téhož paragrafu odst. 2, považuji za potřebné zdůraznit, že pokud některý provozovatel přístup do volného internetu zpoplatňuje (jak lze někdy vidět v ceníku služeb), porušuje tím knihovní zákon. Regulovat používání této služby (pokud by snad to měl být důvod zpoplatnění) lze i jinak – např. stanovením časového limitu, který by ovšem byl bez dalšího překročitelný, pokud by tuto službu nepožadoval jiný uživatel. Význam této služby nepomíjí ani v současnosti, v době masového rozšíření síťového připojení domácností i mobilních zařízení. Na váze získává její sociální moment, odpovědnost společnosti za zajištění přístupu k informacím a kulturním hodnotám pro všechny, ale i k získávání a rozvíjení informační gramotnosti.

Komentář k ustanovení § 4 odst. 2 uvádí přehledně škálu variant služeb zpřístupňování dokumentů z hlediska bezplatnosti či možnosti vyžádání úhrady skutečně vynaložených nákladů (tedy nikoli libovolného zpoplatnění). S poznámkou o údajné výjimce z bezplatnosti meziknihovnických výpůjčnických služeb nemohu souhlasit – k věci se vrátím v pasáži týkající se § 14. Rovněž na problematiku vymáhání náhrad škod a smluvních pokut ještě přijde řada.

Tematika zpoplatnění služeb dominuje rovněž v komentáři k § 4 odst. 3. U výkladu možnosti zpoplatnění přístupu k placeným elektronickým databázím (na rozdíl od služby poskytnutí přístupu k bezplatným informacím na internetu, která je – jak už uvedeno výše – bezplatná) bylo žádoucí uvést, že vzhledem ke skutečnosti, že přístup k převážné většině externích elektronických informačních zdrojů získávají knihovny na základě grantů ze státních prostředků (nejde-li v omezeném okruhu případů o služby hrazené z prostředků instituce pro plnění jejích úkolů), mělo by (oprávněné) zpoplatnění takového přístupu představovat ojedinělé případy. K odst. 4 se pak metodicky nastiňuje způsob výpočtu případných poplatků. Nutno dodat, že zpoplatnění služeb – a to i v případech, kdy je knihovní zákon umožňuje – není povinné, resp. příjmy ze stanovených poplatků nemusejí relevantně skutečně vynaložené náklady krýt plně. Na tomto místě budiž jen konstatováno, že autorka za „další služby“ (u nichž je provozovatel v zásadě oprávněn případně požadovat úhradu skutečně vynaložených nákladů) považuje i „služby usnadňující přístup uživatelů ke knihovnímu fondu, ať už jde o rezervace zapůjčení knihovního dokumentu, dovoz knihovního dokumentu do místa určeného uživatelem“ – tudíž je nepovažuje za součást zpřístupňování knihovnických dokumentů, konkrétně výpůjčky. K této problematice se ještě zmíníme u problematiky rovného přístupu (odst. 2 tohoto paragrafu) a § 14.

Ustanovení § 4 odst. 5 se týká evidence uživatelů knihovny. Provozovatel může požadovat úhradu vynaložených nákladů za administrativní úkony spojené se zařazením uživatele do evidence uživatelů – což je obecně pojmenováváno jako registrační poplatek. Takový (koneckonců symbolický) příspěvek k úhradě nákladů na provoz knihovny byl s porozuměním akceptován i v parlamentní rozpravě k návrhu zákona. Po českém způsobu se tak vyhovuje doporučením UNESCO a IFLA o bezplatném přístupu ke službám veřejných knihoven. Registrační poplatek však nesmí být stanoven tak, aby překračoval skutečně vynaložené náklady na evidenci uživatelů knihovny a tím tvořil zisk.

Bližší pohled si vyžaduje problematika ustanovení § 4 odst. 6, které zní: „Provozovatel knihovny je povinen zajistit rovný přístup všem k veřejným knihovnickým a informačním službám a dalším službám poskytovaným knihovnou.“ Na první pohled je zřejmé, že formulace povinnosti provozovatele zajistit rovný přístup veřejnosti ke službám jeho zařízení uvedená zde (a také v § 6 a § 24 odst. 1) se liší od formulace v § 2 písm. a) : „zařízení, v němž jsou způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby vymezené tímto zákonem“. Nejde o odlišnost pominutelnou, formulace „způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu“ má v kulturní politice státu obecnější význam – je použita rovněž v jiném právním předpise k vymezení muzea⁵. Autorka komentáře bere za základ svého výkladu jako „základní

definiční znak knihovny dle knihovního zákona“ povinnost „poskytování služeb všem bez rozdílu“ – což jistě odpovídá obsahu ustanovení § 2 písm. a) knihovního zákona. Pokouší se dovodit (a to i s odvoláním na judikaturu⁶) to, že jisté rozdíly v poskytování služeb neznamenají (či nemusejí znamenat) porušení požadavku „poskytování služeb všem bez rozdílu“.

Dovolím si k takovému názoru se nepřipojit. Mám za to, že tato formulace v knihovním (a ostatně i v „muzejním“) zákoně není na místě. To vyjadřovala i řada knihovníků již v letech 2000–2001, v průběhu posuzování návrhů knihovního zákona. Jak vyplývá z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona, zpracovatel (a s ním předkladatel) vyvozoval tuto formulaci z Manifestu UNESCO o veřejných knihovnách. Jenže takto není požadavek rovného přístupu ke službám knihoven koncipován ani v Manifestu UNESCO, ani v materiálech Rady Evropy⁷. Klíčová pasáž Manifestu UNESCO v angličtině zní: „The services of the public library are provided on the basis of equality of access for all, regardless of age, race, sex, religion, nationality, language or social status. Specific services and materials must be provided for those users who cannot, for whatever reason, use the regular services and materials, for example linguistic minorities, people with disabilities or people in hospital or prison.“ Běžně užívaný český překlad zní: „Služby veřejné knihovny se poskytují bez rozdílu všem, nezávisle na věku, rasovém původu, pohlaví, víře, národnosti, jazyku či sociálním postavení. Uživatelům, kteří nemohou, ať již z jakýchkoli důvodů, používat běžně nabízené služby a fondy, musí knihovna nabídnout služby a fondy speciální. Týká se to např. jazykových menšin, tělesně či duševně postižených lidí, nemocničních pacientů či uvězněných.“⁸ Již jen jevově vzato, je nepochybně rozdíl mezi formulací „bez rozdílu všem“ a „všem bez rozdílu“. Vedle toho je evidentní, že tato autoritativní organizace nedoporučovala, aby se ve veřejných knihovnách poskytovaly služby „rovným způsobem všem bez rozdílu“, jak zněla interpretace v návrhu a posléze i textu knihovního zákona, ale že už v samotném vytyčení principu přístupnosti výslovně (a tedy nejen cestou pracovního výkladu) nabádala k diferencovanému přístupu, chcete-li, k pozitivní diskriminaci potřebnějších. Mé hledisko bude ještě zřejmější, když předložím upravený český překlad první věty, který je v citované podobě přece jen příliš volný a význam posouvá. Názor UNESCO přesněji vyjadřuje tento text: „Služby veřejné knihovny se poskytují na základě rovnosti přístupu pro všechny, bez ohledu na věk, rasu, pohlaví, náboženství, státní příslušnost⁹, jazyk nebo společenské postavení.“ A nakonec, jakkoli nikoli na posledním místě, je třeba podtrhnout: uvedené zásady Manifestu UNESCO se vztahují k veřejným knihovnám v jejich mezinárodně obvyklém smyslu, tedy v pojetí knihovního zákona ve vztahu k „základním knihovnám, zřízeným příslušným orgánem obce“.

Právě tedy s využitím zásad formulovaných v uvedených mezinárodních dokumentech by bylo žádoucí v knihovním zákoně formulovat zásadu veřejné přístupnosti diferencovaně: obecně, pro všechny knihovny, v nichž se poskytují veřejné knihovnické a informační služby, a se specifickým upřesněním pro veřejné knihovny („základní knihovny, zřízené příslušným orgánem obce“), jakož i – vzhledem k našim podmínkám – pro krajské knihovny obecně. Obecná přístupnost ke službám poskytovaným v působnosti knihovního zákona by měla být formulována jako „přístup pro všechny“ se zmocněním ke stanovení minimální přístupnosti v prováděcím právním předpise ve vztahu ke knihovnám, jež jsou zařízením instituce či tělesa mimo veřejnou správu aj.: „přístup ke všem službám knihovny poskytovaným v jejich prostorách v časovém rozsahu jako pro příslušníky instituce nebo jiného zřizovatele, dálkový přístup k elektronickým službám knihovny bez omezení, případně pouze s omezením vyplývajícím z licenčních podmínek poskytovatelů externích elektronických informačních zdrojů“¹⁰.

Zde je vhodné uvést, že jak v pracovní verzi návrhu zákona ze srpna 2000, tak ve vládním návrhu předaném Poslanecké sněmovně 8. listopadu téhož roku¹¹ se pro všechny knihovny, na něž se měl zákon vztahovat, používalo označení „veřejná knihovna“. V důsledku toho se konečné znění knihovního zákona rodilo velmi těžce. Cesta ke kategorizaci knihoven v duchu pojetí zákona se zkomplikovala. Značná pozornost věnovaná při posuzování návrhu způsobu používání pojmu „veřejná knihovna“ přispěla k tomu, že se v knihovnické obci zastřel původní záměr zpracovatelů zákona, kteří neměli ambice vytvořit normu upravující realizaci komplexu zásad knihovnické profese v praxi, a nemalá část připomínek se zaměřovala na řešení takto vzniklého problému.

Posláním zákona ovšem podle záměru Ministerstva kultury mělo být a je vytvořit legislativní základ pro ustavení a zajištění činnosti knihoven v rámci působnosti orgánů státní správy a samosprávy (tj. zejména veřejných knihoven v obecně přijatém smyslu pojmu a krajských knihoven), jakož i pro specifikum správy knihovních fondů (jejich vynětí z působnosti zákona o účetnictví) a pro oprávnění

státu podporovat a usměrňovat v součinnosti s představiteli knihovnictví rozvoj v této důležité oblasti, a to rovněž v knihovnách mimo sféru veřejných knihoven (míněny zde v obvyklém knihovnickém pojmosloví). Ke změně v pojmenování došlo až v samotné závěrečné fázi projednávání návrhu zákona v Poslanecké sněmovně v dubnu 2001.¹² Zde považuji za potřebné vyjádřit svůj názor, že uvedené pojetí knihovního zákona se za dvě desetiletí jeho působení v zásadě osvědčilo, a to i přes pojmovou problematičnost jeho vyjádření. Ale i v rámci tohoto stanoviska jsem toho názoru, že v některých částech je nezbytné jej doplnit či upřesnit.

Byl bych rád, kdyby výše uvedený výklad nebyl čtenáři chápán jako nějaké samoučelné slovíčkaření. Jako před dvěma desetiletími mám na mysli stanovení jasného a nezpochybnitelného rámce pro činnost knihoven – a aspiruji na to ukázat, že navrhované vymezení je v souladu s dlouhodobými stanovisky obsaženými v mezinárodních obecně uznávaných dokumentech k dané problematice.¹³

A postavíme-li se na stanovisko, že pro poskytování veřejných knihovnických a informačních potřeb ve veřejných knihovnách (tj. v „základních knihovnách, zřízených příslušným orgánem obce“, případně v krajských knihovnách) je závazkem „rovnost přístupu pro všechny“ a nikoli podstatně zužující „poskytování služeb rovným způsobem všem bez rozdílu“, pak nepředstavují zvláštní problém pro obhájení oprávněnosti taková opatření, jako je stanovení poplatků z prodlení, stanovení limitu počtu výpůjček či rezervací, vyžadování náhrady škody při ztrátě vypůjčeného dokumentu, odnětí práva používat služeb knihovny osobě opakovaně závažným způsobem narušující bezpečnost v knihovně apod. Na druhé straně vrátíme-li se, jak avizováno, k výkladu ustanovení § 4 odst. 4, v podmínkách, kdy půjčování dokumentů probíhá za podpory automatizovaného systému, by zpoplatnění rezervace dokumentu (ve smyslu evidence požadavku na výpůjčku v době, kdy dokument není dostupný, zpravidla proto, že je vypůjčen jinému uživateli) nepochybně představovalo porušení zásady rovného přístupu pro všechny. (K případnému zpoplatnění „rezervace“ ovšem ještě viz dále, u výkladu k § 14.)

Komentář k ustanovením paragrafů 5 až 8 týkajících se Evidence knihoven vedené Ministerstvem kultury je třeba hodnotit kladně pro jeho metodičnost a srozumitelnost, kterou ocení noví ředitelé knihoven, případně jejich nejbližší spolupracovníci. (Ponechávám stranou téma rovnosti v poskytování služeb, k němuž se obsáhleji vyjadřuji výše.) Jen jako „technickou“ výhradu uvedu k poznámce v závorce v části věnované § 5 odst. 1: provozovatelé knihoven, jež nejsou zapsány v Evidenci knihoven vedené Ministerstvem kultury, nejsou povinni hradit poplatek za absenční půjčování děl, na něž se vztahuje zákonná licence podle § 37 odst. 2. Totiž vzhledem k tomu, že odkaz na knihovní zákon se v odst. 1 tohoto paragrafu uvádí pod čarou, dovozuje se, že pojem „knihovna“ se vztahuje i na knihovny v evidenci nezapsané. Odměna za půjčování, kterou uhrazuje stát prostřednictvím Národní knihovny ČR, tedy zahrnuje i odměnu za půjčování knih a dalších (převážně) tištěných dokumentů v těchto knihovnách (nejde-li o školní knihovny aj., které jsou z této povinnosti vyňaty). Údaje o této službě se ovšem sbírají rovněž, a to jak pro účely statistického zjišťování, tak k předání kolektivnímu správci pro účely rozúčtování odměn nositelům práv. Obsah poznámky ovšem platí, pokud jde o absenční půjčování předmětů ochrany, na něž se zákonná licence nevztahuje (zvukové záznamy, videozáznamy, nově i digitální nosiče textového a statického obrazového obsahu [díla], pokud představují jedinou či hlavní součást publikace).

Extenzivní pozornost věnuje autorka ustanovení § 9 – o Národní knihovně České republiky. K jejímu kvalitnímu a ucelenému výkladu bych přece jen uvedl několik poznámek. V průběhu doby se záběr činnosti oproti výčtu v zákoně rozšířil – doplnění např. o oprávnění vytvářet a zpřístupňovat archiv webu je nepochybně desideratum pro novelizaci zákona, stejně rozšíření oprávnění Národní knihovny k jednání s kolektivními správci o uzavření kolektivních hromadných smluv o užití děl a dalších předmětů ochrany v rámci systému knihoven, jakož i ke zprostředkování úhrady odměny za takové užití z prostředků státu, jak Ministerstvo kultury předpokládalo při předkládání návrhu novely autorského zákona¹⁴. V této souvislosti je informativní výklad ustanovení autorského zákona o rozšířené kolektivní správě, jež se týká Národní knihovny, případně knihoven obecně. Doufejme tedy, že se zmíněná položka legislativního plánu Ministerstva kultury bude skutečně realizovat.

Nakonec nemohu než přece jen podotknout, že k metodické a poradenské činnosti ve prospěch systému knihoven by bylo vhodné výslovně zmínit činnost Knihovnického institutu, který je ostatně také útvarem Národní knihovny, jenž reálně funkci metodického řízení a vyhodnocování regionálních funkcí vykonává.

Na okraj stručného autorčina výkladu ustanovení § 10 – Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana a Moravská zemská knihovna, konkrétně výhrady k jejich vyčlenění do samostatného paragrafu, si dovoluji podotknout, že první přece jen plní centrální funkci – uchování konzervačního fondu neperiodických publikací pořízených slepeckým písmem a periodických publikací, pořízených ať slepeckým písmem nebo cestou zvukového záznamu. Moravská zemská knihovna nepochybně dlouhodobě rozvíjí činnosti s centrálním významem pro knihovnictví. Nezbyvá než souhlasit s tím, co vyplývá z autorčiných výhrad k paragrafům 9 a 10 – že je žádoucí ustanovení zákona ke knihovně zřízeným Ministerstvem kultury aktualizovat cestou novely. Jinak se mohou ve své činnosti dostat do potíží, jak jsme toho v současnosti v Národní knihovně svědky.

Ve výkladu ke krajským knihovnám (§ 11) je užitečný odkaz na literaturu ke správnímu právu v souvislosti s dohodami o delegování regionálních funkcí (pro jejich platnost je nezbytné listinné vyhotovení s podpisem na téže listině) – což se samozřejmě týká všech smluvních stran a rovněž případných změn a doplňků.

Druh „základní knihovna“ ve smyslu ustanovení § 12 knihovního zákona zahrnuje několik druhů knihoven ve smyslu standardní knihovnické terminologie – v první řadě ovšem (jak se v komentáři uvádí) obecní, místní a městské veřejné knihovny. Může však jít také o knihovny institucionální (např. vědeckého ústavu, úřadu), školy, spolku, muzea aj. Za úvahu pro přípravu novely knihovního zákona stojí autorčin podnět, aby formulace funkcí základních knihoven byla vyjádřena diferencovaně. Tato myšlenka je rozvedena: Veřejné knihovny (obecní, místní, městské) plní také komunitní funkce (kulturní, výchovnou, vzdělávací činnosti), případně další knihovny, jež by se hlásily k podílu na komunitních funkcích, by na tom základě také mohly žádat o podporu při výkonu také této stránky svého působení (nejspíš cestou spolufinancování). Ostatní základní knihovny, typicky se specializovaným fondem (ale bez omezení na ně), by pak ani nominální závazek v rámci knihovního zákona k takovému okruhu činnosti neměly – a ani by nebyly oprávněny o podporu pro ni v rámci působnosti Ministerstva kultury žádat. To by ovšem neznamenovalo, že by nemohly kulturní a vzdělávací činnost provádět. Například vysokoškolská knihovna zapsaná takto v Evidenci knihoven by podporu pro takovou činnost mohla získat v rámci svého resortu.

Komentářem k paragrafům 12 a 13 se prolíná výklad k rozlišení základní knihovny se speciálním fondem a specializovanou knihovnou. Specializovanou knihovnu jako druh knihovny ve smyslu knihovního zákona můžeme chápat jako období svého času existujících ústředních knihoven oborových sítí. Do tohoto druhu knihoven tedy náleží taková knihovna, jež vykonává rovněž takové činnosti, jejichž výstupy v oblasti její specializace slouží dalším knihovnám, ať už jde o knihovny specializované, nebo s univerzálním fondem a centrálními funkcemi, včetně Národní knihovny.

Ustanovení § 14 řeší vztahy mezi knihovnami v rámci meziknihovních služeb, jež jsou [jak se uvádí v ustanovení § 2 písm. d) knihovního zákona] souborem služeb, „které mezi sebou uskutečňují knihovny“. Z tohoto hlediska je zavádějící druhá část první věty komentáře k němu: „Meziknihovní služby si poskytují knihovny vzájemně mezi sebou s cílem vyhovět svým uživatelům, a zejména z pohledu vztahů mezi knihovnami je upravuje toto ustanovení.“ Ustanovení § 14 totiž neřeší meziknihovní služby ZEJMÉNA z pohledu vztahů mezi knihovnami (tj. jejich provozovateli), ale VÝLUČNĚ z tohoto pohledu. Tento drobný posun pak ve svých důsledcích vede v komentáři, ale zejména v praxi k podstatné chybě při uplatňování zásady bezplatnosti jedné z vybraných veřejných knihovnických a informačních služeb pro uživatele knihoven, konkrétně zpřístupňování dokumentů zprostředkovaných vnitrostátní meziknihovní výpůjční službou.

Nicméně konstatujeme, že s výhradou tohoto momentu – implantace uživatele (čtenáře) žádající knihovny do předmětu ustanovení § 14, resp. obecněji oprávnění přenést náklady vynaložené na meziknihovní výpůjční služby na uživatele žádající knihovny – je i zde výklad autorky metodický, přehledný a poučený praxí.

I když, bohužel, zde musím konstatovat dosti závažnou chybu vyplývající z chybné aplikace autorského práva. Na s. 55–56 se dvakrát v těsném závěsu za sebou uvádějí tvrzení: „...vzájemně poskytnutí dokumentu mezi knihovnami [pro výpůjčku uživateli žádající knihovny] není užitím podle autorského zákona“. „V rámci **meziknihovních reprografických služeb** poskytne dožádaná knihovna žádající knihovně pro jejího uživatele rozmnoženinu knihovního dokumentu či jeho části. ...

Mezi knihovnami může dojít k předání v tiskové podobě, i ke zpřístupnění dokumentu v elektronické podobě, neboť to není užitím ve smyslu autorského zákona.“

Technickým detailem je, že žádné takové ustanovení v autorském zákoně nenajdeme. První sdělení je platné, i když na základě výkladového pravidla č. 10 směrnice 92/100/EHS¹⁵, kterého se dovolává důvodová zpráva k návrhu novely autorského zákona z roku 2005¹⁶. Druhé tvrzení je ovšem zcela chybné, případně bylo by platné pouze tehdy, pokud by se mělo týkat poskytování děl, jež už jsou z hlediska autorského práva volná. Troufám si tvrdit, že tato varianta se na mysli nemá a že jde o zprostředkování primárně děl, k nimž majetková autorská práva ještě neuplynula. Pokud by tomu mělo být tak, jak se uvádí v druhé citované pasáži, měli bychom dávno vystaráno, co se týče EDD – elektronického dodávání dokumentů ve variantě se zprostředkováním knihovnou. Leč, nemáme. A to proto, že výše uvedené výkladové pravidlo je třeba chápat výlučně v kontextu půjčování, a to přes jistou míru nejasností vyplývající z dvojznačnosti výrazu „making available“ (jak poskytnutí, tak zpřístupnění – v hmotné i nehmotné podobě), která je navíc v českém překladu ještě zvýšena nesprávným překladem jako „sdělování“ („communication“). Rozhodující ovšem je, že předmětem směrnice 100/92/EHS (resp. 2006/115/ES) je pronájem a půjčování, žádné ustanovení směrnice nestanovuje výjimku z práva autorského ve prospěch knihoven ke zhotovení jakékoli rozmnoženiny (reproduction), jak by bylo pro uvedenou službu nezbytné. Nositelé práv (a zejména vydavatelé vědeckých a odborných časopisů) naopak fakticky své rozhodující slovo v této oblasti důsledně střeží a předměty své vydavatelské činnosti důsledně zhodnocují. Autorka pasáž z důvodové zprávy dodatečně, jakoby ve vztahu ke všem druhům meziknihovních služeb, cituje, opomíjí však skutečnost, že jde o zvláštní část důvodové zprávy, k jednotlivým ustanovením – a tím je odst. 2 § 37, tedy ustanovení o výjimce ve prospěch knihoven přístupných veřejnosti pro půjčování, a uváděný argument se nemůže podle pozitivního práva vztahovat na zhotovování rozmnoženin děl a jejich sdělování.

Vedle tohoto (vcelku jednoduchého) problému se ovšem chtě nechtě musím, když jsem přijal výzvu k napsání tohoto článku, už po třetí šířeji vyjádřit k otázce zpoplatnění půjčování dokumentu zprostředkovaného knihovnou pro jejího uživatele prostřednictvím vnitrostátní meziknihovní výpůjční služby¹⁷. *Jestliže však čtenáře recenze nezajímají právní detaily kolem meziknihovních výpůjčních služeb, může následujících pět odstavců přeskočit.*

V první řadě se pozastavím nad hodnocením (podle autorky nejednoznačně vyjádřeného, založeného jen na jednom z možných výkladů) oprávnění provozovatele dožádané knihovny požadovat od provozovatele žádající knihovny úhradu nákladů na dopravu knihovního dokumentu jako výjimky z bezplatnosti vnitrostátních meziknihovních výpůjčních služeb. Mám za to, že s tím lze nesouhlasit. Například – v takovém případě se nabízí (byť dodatečná) otázka, proč v komentáři k ustanovení § 4 odst. 6 autorka stejně nehodnotí oprávnění provozovatele knihovny požadovat od uživatele knihovny úhradu nákladů na jeho evidenci (*vulgo* registrační poplatek) – vždyť jde o zcela analogické souvislosti. A ještě evidentněji: v komentáři k ustanovení § 4 odst. 3 autorka (jak uvedeno výše) za další služby, jež – dovozeno – nejsou součástí zpřístupňování knihovního dokumentu výpůjčkou a lze je tedy podle úvahy provozovatele zpoplatnit, uvádí také „rezervace zapůjčení¹⁸ knihovního dokumentu, dovoz knihovního dokumentu do místa určeného uživatelem“. U druhé služby jde jednoznačně také jevově o dopravu předmětu výpůjčky (jejíž bezplatnost není nijak zpochybňována) – k tomu se vrátím dále; v případě rezervace s takovým hodnocením tohoto úkonu nesouhlasím přímo. Za další službu je možné považovat (a požadovat úhradu za ni) zaslání zprávy o rezervaci, včetně lhůty k vyzvednutí – nikoli však rezervaci samu. Ovšem zpoplatnění oznámení o rezervaci v případě, kdy zprávu o ní generuje a elektronickou poštou zasílá automatický systém, si dovolím považovat za postup na samé hranici knihovního zákona.

Není-li doprava knihovního dokumentu uživateli součástí výpůjčky v rámci služby zpřístupňování knihovního dokumentu z vlastního knihovního fondu knihovny, proč by za její součást měla být považována v případě výpůjčky mezi provozovateli knihoven v kontextu vnitrostátních meziknihovních výpůjčních služeb? Pojetí, podle něhož doprava dokumentu součástí výpůjčky není (a tedy užití předmětu výpůjčky je bezplatné – a tím je bezplatná i výpůjčka jako taková), lze koneckonců odvodit i ze znění ustanovení občanského zákoníku o výpůjčce – jak toho, jež bylo platné v době vstupu knihovního zákona v účinnost (tj. 1. ledna 2002), tak současného (od 1. ledna 2014): V prvním případě text zněl: „Smlouvou o výpůjčce vznikne vypůjčitelovi právo věc po dohodnutou dobu bezplatně užívat.“¹⁹ V případě druhém: „Smlouvou o výpůjčce půjčitel přenechává vypůjčitelovi

neživotelnou věc a zavazuje se mu umožnit její bezplatné dočasné užívání.“²⁰ Ani v jednom případě se za bezplatnou neoznačuje výpůjčka jako taková, bezplatným má být užití předmětu výpůjčky. Ostatně – jak o výpůjčce v současném pojetí ustanovoval v § 971 již obecný zákoník občanský (resp. ABGB z roku 1811) – „Smlouva, jíž někdo slíbí, že věc někomu půjčí, neodevzdav ji, je sice závazná, ale není to ještě smlouva o půjčku.“ A akademický komentář ke znění úpravy v době přijetí knihovního zákona (což neztratilo na váze ani dnes): „...pro její [výpůjčky] vznik požadovat předání věci...“²¹. Jak se shodují různí autoři, pro výpůjčku je typické, že se odehrává (a její předmět se předává) „tady a teď“. To není pro výpůjčku v rámci meziknihovních služeb typické. Proto také jak zpracovatel, tak zákonodárce předání předmětu meziknihovní výpůjčky (resp. úhrady nákladů za ně) považoval za potřebné výslovně řešit – stejně tak, jako i provozovatelé knihoven (a autorka komentáře) považují případné dodání předmětu výpůjčky uživateli na adresu mimo knihovnu za další službu, jež může být zpoplatněna. (Ale nemusí – zejména v sociálních případech.)

Jako další z možných výkladů věty „Provozovatelé knihoven mohou požadovat úhradu nákladů na dopravu knihovního dokumentu.“ autorka uvažuje oprávnění provozovatele žádající knihovny požadovat předmětnou úhradu od uživatele knihovny (čtenáře). Rovněž pro tento výklad nenalézám žádné opodstatnění ani v textu předmětného odstavce či paragrafu, ani v textu knihovního zákona jako celku. Zpracovatel návrhu zákona ani zákonodárce nikdy zpoplatnění výpůjčky knihovního dokumentu zprostředkovaného vnitrostátní meziknihovní výpůjční službou neuvažovali. Ještě jasněji to dokládá text návrhu zákona předložený k připomínkovému řízení v létě roku 2000:

„Zprostředkování knihovních dokumentů v rámci vnitrostátních meziknihovních služeb jsou veřejné knihovny povinny poskytovat bezúplatně, přičemž náklady na dopravu knihovních dokumentů si zúčastněné veřejné knihovny mohou navzájem účtovat, popřípadě se dohodnout na úhradě mimořádných požadavků.“²² Pro vládní návrh bylo nutné text upravit, především pokud jde o vydělení úpravy reprografických meziknihovních služeb. Výsledná formulace sice ideální není (v tom má autorka komentáře pravdu), ale ve spojení s ustanoveními § 4 odst. 2 písm. a) a odst. 4 (a contrario) je smysl ustanovení jednoznačný. Tento výklad tedy dotvrzuje i poslední odstavec autorčina výkladu k odst. 4 (§ 14) o oprávnění vyžadovat od uživatele žádající knihovny úhradu nákladů na zprostředkování knihovního dokumentu v rámci mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb: v případě, kdy bylo záměrem zákonodárce, aby se uživatel knihovny podílel na úhradě poměrně vysokých nákladů (snad tu lze uvažovat i regulační funkci), tam to do ustanovení § 4 promítl. Pokud bychom měli konstatovat rozpornost v zákonné úpravě služeb poskytovaných se zprostředkováním cestou meziknihovních služeb (včetně kolize s ustanovením občanského zákoníku), pak by to mělo být právě v této souvislosti. S takovým zjištěním jsem se kupodivu dosud nesetkal.

V průběhu posuzování návrhu zákona se propracovávalo ustanovení o mezinárodních meziknihovních službách, ale z celého jeho procesu – a to ani z projednávání v Poslanecké sněmovně – neznám záznam o názoru (či dokonce návrhu), že by se ve vztahu k výpůjčce dokumentu zprostředkovaného vnitrostátní meziknihovní výpůjční službou uživateli žádající knihovny měl účtovat nějaký poplatek (míněno poplatek za výpůjčku samu; smluvní pokuta za případné pozdní vrácení je nepochybně odlišnou záležitostí).

Ovšem zákon sám v odst. 4 (§ 14) mezinárodní meziknihovní služby neřeší, ty jsou naopak předmětem odst. 6 a navazující vyhlášky Ministerstva kultury č. 88/2002. Vzhledem k nárokům kladeným na tuto agendu jsou zde předávání požadavků a metodická pomoc umístěny do vybraných knihoven s centrálními funkcemi.

Čtenářům se omlouvám za disproporčně rozsáhlou pasáž věnovanou problému co do kvantity figurujícímu vlastně na okraji knihovních služeb. Ale desetiletí dezinterpretace dost dobře pominout nelze.

Ustanovení § 14 odst. 5 ukládá povinnost vést evidenci meziknihovních služeb. Bylo by dobré, kdyby byla využita nejen ke statistickým účelům, ale případně i k budování fondu.

V souvislosti s tím bych chtěl upozornit na nový zákonný předpis zakotvující povinnost, která se s uvedenou evidenční povinností překrývá nebo je jevově shodná. Novela autorského zákona č. 121/2000 Sb. zákonem č. 50/2019 Sb.²³ umožňuje zpřístupňovat (včetně cestou poskytnutí rozmnoženiny) díla nejen osobám nevidomým či se zrakovým postižením, ale i osobám s poruchami

vnímání nebo čtení (např. dyslektikům, kteří z právního hlediska osobami se zrakovým postižením nejsou). Zde se naskytá knihovně významné pole uplatnění. Současně jsou však povinny vést náležitou evidenci poskytnutých rozmnoženin a zprávu o svých službách v rámci tohoto oprávnění zveřejňovat a aktualizovat na svých internetových stránkách – což je ovšem zároveň informační službou pro osoby s takovými potřebami (pokud je web knihovny vstřícný i k nevidomým atd. osobám).

Ustanovení § 15 náleží k nejdůležitějším v knihovním zákoně, neboť uvádí účely, pro které knihovny zapsané v Evidenci knihoven mohou získat podporu ze státních prostředků, včetně z prostředků poskytnutých z Evropské unie. Pochybuji, že by některý ze zainteresovaných čtenářů Bulletinu SKIP tuto partii knihovního zákona (stejně jako souvisejících předpisů a koncepcí) neznal.

Autorka má pravdu v poznámce spíše kritické ke způsobu zakotvení existence a činnosti Ústřední knihovnické rady „jaksi mimochodem“. To má své důvody. Jak uvádí již před patnácti lety Vít Richter²⁴, dlouholetý předseda Ústřední knihovnické rady: tento institut byl do zákona prosazen až v průběhu přípravy zákona v Legislativní radě vlády proti odporu dobového ministra kultury. Její postavení a úkoly, podstatně přesahující poradní hlas při „stanovení prioritních oblastí poskytování dotací“, vymezily až její stanovy a jednací řád²⁵:

Článek I, odst. 1:

Ústřední knihovnická rada České republiky ... je poradním, iniciativním a koordinačním orgánem ministra kultury ČR pro oblast knihovnických a informačních služeb, knihovnictví a knihoven (dále jen knihovnictví) v České republice.

Článek II

1. *Rada se vyjadřuje k zásadním programovým, legislativním a normativním záměrům v oblasti knihovnictví. Ve spolupráci s příslušným odborem MK ČR předkládá ministru kultury ČR návrhy na řešení zásadních problémů knihovnictví v České republice.*
2. *Rada se vyjadřuje ke stanovení prioritních oblastí poskytování dotací provozovatelům knihoven a k náplni programů MK ČR určených k rozvoji knihovnictví.*
3. *Rada zpracovává návrhy a doporučení týkající se postavení, funkce a mezirezortní kooperace knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby.*

Z hlediska knihovnického provozu jsou velmi důležitá ustanovení § 16 – o evidenci a revizi knihovního fondu. Uvádí možné varianty vedení evidence s ohledem na ustanovení prováděcí vyhlášky č. 88/2002 Sb. Šířeji se zabývá odst. 2 až 4 o revizi knihovního fondu a zprávou o jejich výsledcích. Oprávněně uvádí, že pokud by se revize prováděly podle litery uvedených ustanovení, vznikaly by pro provozovatele knihoven s větším rozsahem knihovních fondů těžko řešitelné situace. Nastíhují tedy jejich teleologický výklad – jakým se, ať vědomě či nevědomě, knihovny řídily od samotného počátku. Poukazuje na hlavní smysl revizí – odhalení systémových nedostatků při ochraně knihovního fondu a jejich odstranění. Zjišťování fyzického stavu knihovních dokumentů v průběhu revize může samozřejmě přispět i k formování knihovního fondu – vyřazením poškozených a opotřebovaných jednotek. Svrchovaně důležitým je ustanovení odst. 6, kterým je revize knihovního fondu vyjímána z působnosti zákona o účetnictví: to bylo jedním z významných motivů při zpracování návrhu zákona.

Komentář k ustanovením § 17 (vyřazování knihovních dokumentů z knihovního fondu) je opět přehledný, metodicky přínosný, s odkazy na související právní předpisy. Na místě by byl také důraz na to, že vyřazování knihovních dokumentů z konzervačního nebo historického fondu (jen se souhlasem Ministerstva kultury – odst. 2) by mělo být opravdu jen výjimečnou záležitostí: vždyť konzervační fond vzniká na základě povinného výtisku, předaného knihovně za náklady v souhrnu

nepominutelné. A to se zde pomíjí funkce nosiče kulturní paměti, jež je *raison d'être* institutu povinného výtisku v současnosti. Nabídkové seznamy Národní knihovně (a v jiném kontextu i dalším knihovnám) by optimálně v elektronické podobě měly obsahovat údaje jednoznačně identifikující dílo a jeho vydání. Jinak se podstatně ztěžuje, ne-li znemožňuje jejich využití.

Jednotlivé hlavní druhy činností zajišťujících ochranu knihovního fondu rozebírá autorka podle jejích jednotlivých okruhů v komentáři k ustanovení § 18, od umístění vhodného pro poskytování služeb, přes péči o bezpečnost a prevenci škodlivých vlivů prostředí při uložení po ochranu na restaurátorské úrovni a v případě nutnosti včetně přenesení obsahu na jiný nosič, nyní zpravidla digitalizací. Mezi činnostmi směřujícími na ochranu knihovního fondu před odcizením autorka vhodně upozorňuje i na včasné a důsledné vymáhání knihovních dokumentů nevrácených včas, případně vymáhání náhrady škody v případě ztráty.

Ustanovení paragrafů 19 a 20 (a původně i 21, který byl zrušen) se týkají řešení případů, kdy provozovatel porušil povinnosti stanové knihovním zákonem, případně dopustí se přestupku, a to i tak, že nerealizuje včas nebo dostatečně opatření stanovená ministerstvem k nápravě. Přestupky, jež vznikají takřečeno přímo (myšleno nikoli až neprovedením stanovených nápravných opatření), se týkají zejména postupu při vyřazování dokumentů a také povinností v oblasti meziknihovních služeb.

Již uváděná vyhláška Ministerstva kultury č. 88/2002 Sb. byla vydána na základě zmocňovacího ustanovení § 22.

Ustanovení paragrafů 23 a 23a se týkají primárně správní činnosti Ministerstva kultury. Přímo knihoven se mohou dotýkat v řízení o zápisu do Evidence knihoven, v některých momentech i ve vztahu k vyřazování z knihovního fondu a k přestupkům. Významná je působnost správních předpisů ve věci poskytování dotací.

V počátečních letech platnosti zákona měla velký význam přechodná ustanovení § 24. To uvedené v odst. 1 bylo spíše administrativní povahy (oprávnění pro činnost existující knihovny před provedení zápisu do Evidence knihoven). Zato ustanovení odst. 2, týkající se povinnosti provozovatele zajistit přístup uživatelů k internetu [„umožnění přístupu k vnějším informačním zdrojům, ke kterým má knihovna bezplatný přístup, pomocí telekomunikačního zařízení“ - § 4 odst. 1 písm. d)] se stalo předmětem intenzivních diskusí v průběhu posuzování návrhu zákona, kdy pro naplnění této povinnosti byl dodatečně stanoven termín do konce roku 2006, ba i později v průběhu prvních let platnosti zákona: v roce 2006 byl termín cestou novely posunut do konce roku 2007.

Ustanovení posledních paragrafů 25 a 26 zrušila tehdy stále platný zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovní zákon); druhý z nich pak stanovil počátek účinnosti zákona dnem 1. ledna 2002, v časové koordinaci s realizací reformy veřejné správy.

Z uvedeného vyplývá, že jakkoli lze konstatovat, že zákon v zásadě splnil své poslání (viz hodnocení výše), přece jen nazrál čas k jeho aktualizaci, případně upřesnění či přeformulování některých ustanovení. Na některé z nich poukazuje autorka komentáře, některé jsem tematizoval ve svém článku. Nejsme v tom ovšem zdaleka sami. Řadu námětů k aktualizaci knihovního zákona shromáždila Ústřední knihovnická rada. Zájemci se s nimi mohou seznámit na webové stránce rady pod záhlavím *Příprava novely knihovního zákona 257/2001 Sb.* [26](#). Variantu podkladu, na níž se dohodly SKIP a Sdružení knihoven ČR, předali jejich zástupci v roce 2018 Ministerstvu kultury.

A vrátím-li se k přímému předmětu tohoto článku, ke komentáři ke knihovnímu zákonu autorky Terezy Danielisové, mohu konstatovat, že zejména v rovině hlubší orientace čtenáře a studujícího v právním rámci běžné činnosti knihoven může být užitečnou pomůckou, může plnit své poslání také. Pravda, k některým částem komentáře, i té týkající se základů poslání knihoven, jsem uvedl rozhodné výhrady: autorčina stanoviska k nim chápu tak, že někdy vystoupit ze sevření instituce, at té nejbližší nebo na centrální úrovni, se jeví nemožným či snad ani nelze.

- [1](#). Např. již v samotném § 2 [ustanovení písmen d) a h)] a v § 14.
- [2](#). Jako mandatorní znaky knihovního fondu lze – podle mého názoru – stanovit organizovanost [= alespoň minimální úroveň bibliografického popisu a uložení v alespoň

minimální úrovni uspořádanosti] a uložení zaručující uchování.

Vymezení znaků organizovanosti a nároků na uchování by se uvedlo ve standardu vydaném ministerstvem. Pro minimální úroveň bibliografického popisu předpokládáme rozsah: první uvedený původce, stručný název celý, delší název případně i ve zkrácené podobě, rok vydání, nebo copyrightu, je-li uveden. Pro minimální úroveň uspořádanosti předpokládáme záznamy jednotek uvedené v katalogu (či soupisu) knihovního fondu, přičemž záznamy knihovních jednotek obsahují bibliografický záznam a lokační údaj, a fyzické uložení podle lokačního údaje. Nároky na uchování zajišťující stav dokumentů umožňující zpřístupnění knihovního fondu, zejména jeho časovou dimenzi, případně i způsob zpřístupnění, se ovšem mohou lišit podle druhu knihovny a druhu knihovního fondu.

- **3.** Podle údajů na [webu estonského ministerstva kultury](#) [6] bylo v zemi v roce 2017 926 knihoven, z toho 532 veřejné. Tomu by při [počtu obyvatel země 1 323 tis.](#) [7] odpovídal údaj 1 429 obyvatel na jednu knihovnu, resp. 2 487 obyvatel na veřejnou knihovnu. V Česku činí odpovídající údaje 5 324 veřejné knihovny ([údaj NIPOS za rok 2017](#) [8]); od údaje uváděného ve statistickém přehledu jsou odečteny krajské knihovny a Národní knihovna ČR) a přibližně 9 700 všech knihoven, tedy přibližně 1 100 obyvatel na knihovnu a 2 000 obyvatel na veřejnou knihovnu (při obdobném počítání).
- **4.** Jen v rovině technické výhrady bych uvedl, že možnost tzv. terminálového zpřístupňování [podle § 37 odst. 1 písm. c) autorského zákona] se nevztahuje na „jakékoli dokumenty z knihovního fondu knihovny“; vyňaty jsou počítačové programy (jakými mohou být interaktivní obsahy); ty se mohou zpřístupňovat výlučně na základě licence (stejně jako už získávat do knihovního fondu).
- **5.** Viz ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, v platném znění: „Muzeem je instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvořky pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořky získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvořků vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, **umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování** poskytováním vybraných veřejných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galerií je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění.“ (zvýrazněno autorem)
- **6.** Včetně rozhodnutí Ústavního soudu ke stížnosti ve věci diskriminace mužů v důchodovém pojištění z hlediska právně-filosofického pojetí pojmů rovnosti a diskriminace.
- **7.** V důvodové zprávě se uvádí dokument *Návrh doporučení pro knihovnickou legislativu v Evropě* z ledna 1999, ovšem v době předložení návrhu bylo v lednu 2000 přijato už konečné znění, které důsledněji uplatňovalo hledisko všech druhů knihoven přístupných veřejnosti, nikoli jen veřejných knihoven, jak se uvádí např. v úvodu dokumentu: „Toto doporučení zdůrazňuje nutnost: ... iii. dosažení vyváženosti mezi zájmy jednotlivců a dotčených korporací [corporate bodies] a různými kategoriemi pracovníků knižního a informačního sektoru.“ Viz COUNCIL OF EUROPE. COUNCIL FOR CULTURAL CO-OPERATION, CULTURE COMMITTEE. *Council of Europe/EBLIDA guidelines on library legislation and policy in Europe* [online]. Strasbourg, 20 January 2000 [2019-04-04]. DECS/CULT/POL/book(2000) 1. Dostupné z: <https://bibliotheksportal.de/content/uploads/2017/10/Council-of-EuropeEBLIDA-Guidelines-on-Library-Legislation-and-Policy-in-Europe.pdf> [9]
- **8.** Manifest UNESCO o veřejných knihovnách 1994. *Informace pro knihovny* [online]. Překlad Jindřich PILAŘ. Praha: Národní knihovna, Knihovnický institut, 10.02.2015 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/mezinarodni-doporuceni/Manifest_UNESCO.htm [10]
- **9.** Anglický pojem „nationality“ znamená primárně „státní příslušnost, státní občanství“, význam „národnost“ vznikl sekundárně, používá se méně často – viz např. heslo „[nationality](#) [11]“. V principu by zde bylo možné pojem „nationality“ přeložit „státní příslušnost či národnost“.
- **10.** Některé licence výslovně omezují přístupnost zdroje pouze pro příslušníky instituce, popř. výslovně vylučují zpřístupnění pro neinstitutonální uživatele („walk-ins“). A někteří poskytovatelé licencí takové omezení považují za samozřejmé již tím, že výslovně ustanovení o oprávnění zpřístupňovat obsah zdroje pro neinstitutonálního uživatele, včetně sdílení zdrojů mezi knihovnami, licenční ujednání neobsahují.
- **11.** Srov. ČESKO. PARLAMENT. POSLANECKÁ SNĚMOVNA. 2000. 3. volební období. *Sněmovní tisk 782. Vládní návrh, zákon ze dne ... 2000, o veřejných knihovnách a podmínkách jejich provozování (knihovní zákon)* [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné z:

- <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=3&T=782> [12]
- **12.** ČESKO. PARLAMENT. POSLANECKÁ SNĚMOVNA. 2001. 3. volební období. 251, *Usnesení výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu ze 48. schůze ze dne 25. dubna 2001 k vládnímu návrhu zákona o veřejných knihovnách a podmínkách jejich provozování (knihovní zákon) (tisk 782), pozměňovací návrh A 1* [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=782&ct1=1> [13]
 - **13.** Po pravdě musím uvést, že před těmi desetiletími jsem takto vyargumentované stanovisko nevypracoval a nepodal. Býval bych mohl tak učinit ovšem jen jako řadový účastník celého procesu připomínkování z knihovnické sféry.
 - **14.** ČESKO. PARLAMENT. POSLANECKÁ SNĚMOVNA. 7. volební období. *Sněmovní tisk 724.00. Vládní návrh. Zákon ze dne ... 2016, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů* [online]. [cit. 2019-04-04]. Důvodová zpráva, s. 79. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=724&CT1=0> [14]. Naléhavost takové novelizace vystupuje s plnou silou v posledním období, kdy se v důsledku zpochybňování uvedeného způsobu úhrady odměny za užití děl na trhu nedostupných v systému knihoven oddaluje realizace služby samotné. V komentáři se předmětné jednání zmiňuje.
 - **15.** Od konce roku 2006 ve znění Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006, o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem (kodifikované znění). *Úřední věstník L 376. 27/12/2006, s. 0028–0035*. Dostupné též z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2006.376.01.0028.01.CES&toc=OJ:L:2006:376:FULL [15]
 - **16.** ČESKO. PARLAMENT. POSLANECKÁ SNĚMOVNA. 2005, 4. volební období. *Tisk 1111. Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění zákona č. 81/2005 Sb., a některé další zákony* [online]. [cit. 2019-04-04]. Důvodová zpráva, s. 50. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1111> [16]
 - **17.** První dva případy – viz položky MATUŠÍK a KLUSOŇ v seznamu literatury k této části komentáře. Pro úplnost ještě dodatek k mému komentáři k odkázanému textu J. Klusoně: zařadit kopii dokumentu do fondu žádající knihovny je jistě možné, jde-li o dílo volné; v minulosti, v průběhu prakticky celých 90. let minulého století, to bylo možné i tehdy, šlo-li o „rozmnoženinou rozebraného vydání díla pro potřebu veřejné knihovny k dokumentačním účelům a pro účely vědeckého výzkumu“ [§ 15 odst. 2 písm. j) zákona č. 35/1965 Sb., v úplném znění č. 247/1990 Sb.]; veřejnou knihovnou budiž rozuměna knihovna přístupná veřejnosti. Konstrukce o zařazování kopie zprostředkované pro účely poskytnutí pro uživatele žádající knihovny do fondu knihovny uváděná ve stanovisku J. Klusoně ovšem byla, pokud a potud se vztahovala na dílo, u něhož doba trvání majetkových autorských práv ještě trvá, v době vzniku (říjen 2015) zcela chybná.
 - **18.** Poznamenávám, že používání pojmu „zapůjčení“ ve vztahu ke zpřístupňování knihovních dokumentů na hmotném nosiči od roku 2014 (ne-li 2012) je povážlivé, i když je ve vztahu k výpůjčce používal občanský zákoník č. 40/1964 Sb., jak byl novelizován v roce 1991. V platném občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. představuje „zápůjčka“ obsahově jiný pojem a vzhledem k míře podobnosti obou výrazů by mohlo dojít k záměně.
 - **19.** § 659 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění účinném od 1. 1. 1992.
 - **20.** § 2193 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., ve znění účinném od 1. 1. 2014.
 - **21.** ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008*. 2. sv.: § 480-880. Praha: Linde, 2008, s. 1975. ISBN 978-80-7201-687-7.
 - **22.** *Návrh. Zákon ze dne ... 2000, o veřejných knihovnických a informačních službách, § 7 odst. 5*. Archiv autora (zařazeno 10. 8. 2000).
 - **23.** Na okraj poznamenejme, že z důvodu přehlednosti, neboť problematika výjimek z práva autorského ve prospěch osob se zdravotním postižením a poruchami čtení nyní zabírá několik paragrafů (jeden starý a dva nové), došlo k přesunu obsahu a přečíslování dvou paragrafů. Obsah dřívějšího § 39 (bezúplatné vystavení díla) se nyní stal § 38. Dřívější § 38 se nyní stal § 39 – následují jej nové paragrafy 39a a 39b. První z nich nadále upravuje výjimky ve prospěch osob s různým zdravotním postižením, ty zcela nové pak provádějí obsah evropské směrnice navazující na Marrákešskou smlouvu ve prospěch osob nevidomých, se zrakovým postižením a poruchami čtení. Mezi „oprávněné poskytovatele“ nesporně náležejí knihovny.

Zákon umožňuje zhotovit „formátově přístupnou rozmnoženinu“ také pro osobu, která „má poruchu vnímání nebo čtení, která jí znemožňuje číst v podstatě stejným způsobem jako osoba bez takové poruchy“ [§ 39a odst. 1 písm. b)].

- [24.](#) RICHTER, Vít. Co je a k čemu slouží Ústřední knihovnická rada. *U nás*. 2005, roč. 15, č. 4, s. 29–30. ISSN 0862-9366. Dostupné též z: https://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/610.pdf [17]
- [25.](#) *Stanovy a jednací řád Ústřední knihovnické rady České republiky* [online]. V Praze: ministr kultury ČR, 11. 3. 2002 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/stanovy/> [18]
- [26.](#) RICHTER, Vít a Vladana PILLEROVÁ. *Návrh novely Knihovního zákona 257/2001 Sb.: komentář k návrhu novely* [online]. [Praha: Knihovnický institut,] 1. 2. 2017 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/priprava-novely-knihovniho-zakona-257-2001-sb/> [19]

URL zdroje: <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-1/knihovni-zakon-komentar>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-1/knihovni-zakon-komentar>
- [2] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/autori/matusik-zdenek>
- [3] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-1>
- [4] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/rubriky/recenze>
- [5] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/knihovni-zakon>
- [6] <https://www.kul.ee/en/activities/libraries>
- [7] <https://www.stat.ee/news-release-2019-007>
- [8] https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2018/04/Kultura_v_cislech_2018_web.pdf
- [9] <https://bibliotheksportal.de/content/uploads/2017/10/Council-of-EuropeEBLIDA-Guidelines-on-Library-Legislation-and-Policy-in-Europe.pdf>
- [10] https://ipk.nkp.cz/legislativa/mezinarodni-doporuceni/Manifest_UNESCO.htm
- [11] <https://www.dictionary.com/browse/nationality>
- [12] <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=3&T=782>
- [13] <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=782&ct1=1>
- [14] <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=724&CT1=0>
- [15] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2006.376.01.0028.01.CES&toc=OJ:L:2006:376:FULL
- [16] <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1111>
- [17] https://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/610.pdf
- [18] <http://ukr.knihovna.cz/stanovy/>
- [19] <http://ukr.knihovna.cz/priprava-novely-knihovniho-zakona-257-2001-sb/>